

CHINA CA PROVOCARE

Cum pot fi modelate alegerile unei puteri în ascensiune

THOMAS J. CHRISTENSEN

Prefață de
PAUL DOBRESCU

Traducere din limba engleză de
VERONICA TOMESCU

Redactor: CARMEN BOTOȘARU
Tehnoredactor: OLGA MACHIN

Thomas J. Christensen
The China Challenge: Shaping the Choices of a Rising Power
W.W. Norton & Company, 2015
Copyright © 2015 by Thomas J. Christensen
All rights reserved.

Copyright © Editura COMUNICARE.RO, 2015, pentru prezenta ediție în
limba română
Toate drepturile asupra prezentei ediții în limba română aparțin
Editurii COMUNICARE.RO.

Editura COMUNICARE.RO este departament în cadrul Școlii Naționale de
Studii Politice și Administrative, Facultatea de Comunicare și Relații Publice.
SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Str. Povernei, nr. 6
010643 București
România
www.edituracomunicare.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHRISTENSEN, THOMAS J.

China ca provocare. Cum pot fi modelate alegerile unei puteri în ascensiune /
Christensen J. Thomas; pref.: Paul Dobrescu; trad.: Veronica Tomescu – București:
Comunicare.ro, 2016

Indice
ISBN 978-973-711-547-8

I. Dobrescu, Paul (pref.)
II. Tomescu, Veronica (trad.)

Cuprins

PREFAȚĂ de PAUL DOBRESCU	ix
MULȚUMIRI	xix
PROLOG	xxi
INTRODUCERE	1
PARTEA I. ASCENSIUNEA CHINEI	
Capitolul 1. Ascensiunea Chinei: de ce este reală	11
Capitolul 2. De data aceasta, ar trebui să fie altfel: ascensiunea Chinei într-o lume globalizată	33
Capitolul 3. De ce puterea Chinei nu o va depăși pe cea a SUA în viitorul apropiat	57
Capitolul 4. De ce reprezintă totuși China o amenințare strategică	87
Capitolul 5. Guvernanța globală: cea mai mare provocare	105
PARTEA A II-A. MODELAREA ALEGERILOR CHINEI	
Capitolul 6. Prăbușirea Uniunii Sovietice și ascensiunea Chinei, 1991–2000	153
Capitolul 7. Lumea de după 11 septembrie, 2001–2008	183
Capitolul 8. Diplomația ofensivă a Chinei de la criza financiară încoace, 2009–2014	217
Epilog: China ca provocare	257
ANEXE	279
NOTE	285
INDICE	313

PARTEA I

ASCENSIUNEA
CHINEI

CAPITOLUL 1

Ascensiunea Chinei: de ce este reală

ASCENSIUNEA CHINEI, începând din 1978 și până astăzi, în ceea ce privește bogăția, influența pe plan diplomatic și puterea militară, este reală și este uluitoare. În ciuda evenimentelor nefaste din istoria politică personală – de la sprijinirea dezastruosului Mare Salt Înainte de la sfârșitul anilor 1950 și până la masacrul din Piața Tiananmen din 1989 –, Deng Xiaoping va fi pomenit de istorici mai ales pentru lansarea programului de reformă și deschidere. Acest program a salvat sute de milioane de oameni de la o sărăcie cumplită și i-a permis Chinei să redevină un actor internațional puternic, cum fusese în prima jumătate a dinastiei Qing, adică perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Reformele de piață ale lui Deng au dezlănțuit energia economică acumulată a poporului chinez, care a suferit timp de peste două decenii sub versiunea postmodernă de comunism a lui Mao. Sub acesta din urmă, legile pieței, ale cererii și ofertei, și concepte economice de bază precum rentabilitatea scăzută a investițiilor au fost desconsiderate drept mituri burgheze, imperialiste. Expertiza și abilitățile de management erau prețuite mult mai puțin decât loialitatea oarbă față de Mao și devotamentul față de modelul economic bizar pe care l-a creat la sfârșitul anilor 1950. Mao a comunizat agricultura, a localizat industria și a ordonat planuri de producție nerealiste. A mobilizat populația în jurul economiei comuniste utopice și activismului politic radical. Țelul lui era ca China să ajungă din urmă, într-o perioadă foarte scurtă, Uniunea Sovietică și Statele Unite și să poziționeze Republica Populară Chineză ca lider al mișcării comuniste internaționale. În schimb, Marele Salt de la sfârșitul anilor

1950 și Marea Revoluție Culturală Proletară din anii 1960 au dus la dezastru economic pe plan intern, la izolare internațională și la moartea prematură a patruzeci de milioane de cetățeni chinezi. La sfârșitul anilor 1970, Deng Xiaoping avea să repună în funcție stimulii economici și să pună accent, în ceea ce privește promovarea profesională, pe abilități și spirit practic, și nu pe puritate ideologică. Practic, controlul terenurilor agricole le-a fost restituit țăranilor, dacă nu și dreptul de proprietate. De asemenea, programul de reformă a adăugat economiei chineze liberalizarea prețurilor și stimulii economici și a deschis China către comerțul și investițiile de pe plan internațional. Oficialii, inginerii și oamenii de știință erau aleși pentru expertiză, și nu pentru că erau „roșii”. Creșterea rezultată a ridicat trei sute de milioane de oameni – cât populația actuală a Statelor Unite – deasupra pragului de sărăcie, așa cum este el măsurat de organizațiile internaționale: un venit de mai puțin de un dolar pe zi.

Aceste rezultate sunt fără precedent în istoria mondială. În ultimii treizeci și șase de ani, economia Chinei a avut în medie o creștere de 10% pe an în termeni reali (adică ajustat la inflație). Astfel, produsul intern brut (PIB) al Chinei s-a dublat la fiecare șapte ani din 1979. Și cu o populație chineză de 1,3 miliarde, economia a trecut de la una săracă și mare, la una mult mai puțin săracă și cu adevărat gigantică. Venitul pe cap de locuitor în China este încă foarte modest în comparație cu cele mai bogate țări din lume, dar, cu toate acestea, schimbarea este uluitoare. Venitul oficial pe cap de locuitor a crescut de la 220 USD în 1978 la 4 940 USD în 2011¹, iar după unele măsurători care utilizează „paritatea puterii de cumpărare”, venitul pe cap de locuitor în China a fost de 9 300 USD în 2012 (o cifră impresionantă, dar a se nota că venitul pe cap de locuitor din Statele Unite, prin comparație, a fost de 50 700 USD).² Deși încă este o țară în curs de dezvoltare, China a depășit Japonia în 2010 și a devenit a doua economie ca mărime pe plan mondial, o realizare de neimaginat în primii ani de reformă. La vremea respectivă, americanii se frământau în legătură cu recesiunea economică de la începutul anilor 1980, iar Japonia era considerată marea putere ce avea să depășească Statele Unite în următorul ciclu de „ascensiune și decădere a marilor puteri”, ca să îl cităm pe Paul Kennedy, profesor la Yale.

Reformele economice au avut mai mult decât rezultate economice. Viața personală a cetățenilor este incomparabil mai activă și mai liberă în China de astăzi decât în perioada de dinainte de reformă. Prima mea călătorie în China a avut loc în vara lui 1987, în cel de-al optulea an al perioadei de reformă. Constrângerile socialismului erau încă

foarte puternice în societatea chineză. La prânz, orașe ca Beijing și Shanghai, care deja aveau un ritm lent, încetau complet activitatea, căci locuitorii se odihneau sau chiar dormeau timp de două ore, indiferent unde se aflau. Era perioada de *xiuxi*, siesta concepută pentru cetățenii chinezi din mediul urban, dintre care mulți lucrau încă în unități de producție de stat total ineficiente. Prin contrast, energia din prezent de pe străzile din Beijing și Shanghai este palpabilă și uneori copleșitoare. Pe șantierele de construcții macaralele sunt foarte active, iar la ora prânzului te poți trezi blocat într-un trafic sufocant, și nu nevoit să ocolești vreun curier ațipit pe remorca bicicletei. În traficul secolului al XXI-lea, bicicletele încete din peisajul urban al anilor 1980 au fost înlocuite cu automobile noi și robuste conduse de tineri profesioniști. De fapt, China a devenit cea mai mare piață pentru automobile noi din lume și colacul de salvare al unor companii precum GM, care se confruntă cu declinul vânzărilor în țara de origine.

Eforturile adesea impresionante ale guvernului de a clădi o infrastructură capabilă să facă față acestei noi poveri au salvat de insolvență companii de utilaje de renume mondial precum Caterpillar, în ciuda scăderii cererii din țările mai bogate. Cu toate acestea, dezvoltarea noii clase de mijloc chineze a luat-o înaintea construirii de noi șosele; blocaje de trafic imense sunt la ordinea zilei în orașele din China. Beijingul stă acum la fel de prost ca Mexico City în privința traficului. În unele momente, călătorul cu experiență aproape că își dorește revenirea ritmului mai lent, dar mai sigur al bicicletelor pe pistele speciale din Beijing, pe care transportatorii de cărbune și cetățenii poate mai puțin stresați inhalau nisipul și praful industrial adus de vânt dinspre centrele industriale și deșertul Gobi.

Deschiderea piețelor a avut un impact major și asupra libertății personale în China și reprezintă astfel ceea ce a descris foarte bine cercetătorul din domeniul științelor politice Harry Harding drept A Doua Revoluție a Republicii Populare.³ În China lui Mao, secretarii de partid de la conducerea întreprinderilor de stat aveau asupra muncitorilor o putere pe care americanii pur și simplu nu și-o pot imagina. Șefii locali de partid aveau control total asupra vieților oamenilor de care răspundeau, de la naștere la incinerare. Se ocupau nu numai de salarii și promovări, ci și de educație, sănătate, locuințe, pensie și dădeau chiar aprobări pentru căsătorie. Liberalizarea piețelor a creat, pe de o parte, un sector privat dinamic în afara sistemului întreprinderilor de stat, unde muncitorii nemulțumiți puteau să se mute pentru a scăpa de tutela șefilor de partid, iar, pe de altă parte, un nou standard de succes – competitivitatea de piață – chiar și pentru întreprinderile de stat. Această combinație a avut ca rezultat faptul că șefii de partid din întreprinderile

de stat au fost nevoiți să se concentreze pe alte aspecte și nu au mai avut vreme să administreze în detaliu viețile personale ale muncitorilor, și nici nu au mai putut să își permită să piardă personalul cel mai prețuit, care putea acum să demisioneze și să se mute în sectorul privat. Spațiul individual personal creat de acest proces, până și posibilitatea oferită de a-și exprima dezamăgirea față de statul însuși, a accelerat trecerea Chinei de la ceea ce doamna ambasador Jeane Kirkpatrick a clasificat în timpul Războiului Rece drept stat totalitar la ceea ce a descris tot ea drept unul tipic autoritar. Popoarele care trăiesc într-un asemenea regim suferă din pricina lipsei democrației, a libertății presei, libertății de asociere și adesea din pricina lipsei de lege și ordine, dar viața cotidiană a indivizilor este mult mai liberă decât în totalitarismul sufocant. În același sens, speranța unei schimbări pozitive economice și politice în China, în viitor, este mult mai mare acum decât în era totalitară a lui Mao, iar speranța unui viitor mai bun poate că este unul dintre cele mai subapreciate drepturi ale omului.

China în economia internațională

TRANSFORMAREA INTERNĂ a Chinei începând din 1978 nu poate fi comparată cu nimic altceva, poate doar cu relațiile diplomatice și economice internaționale ale Chinei, care s-au modificat la fel de dramatic. Transformarea economică furtunoasă a Chinei a fost alimentată de integrarea în ritm alert a economiei în comerțul și piețele financiare globale. Deng nu numai că a permis dezvoltarea internă a piețelor, dar a permis și deschiderea lor către comerțul, investițiile și competiția internațională într-un fel de neimaginat în China lui Mao. Acest proces a fost accelerat în anii 1990 sub Jiang Zemin și premierul său Zhu Rongji, cunoscut ca fiind un om foarte cultivat și orientat spre piață. După mulți ani de diplomatie revoluționară maoistă și izolare autoimpusă, comerțul chinez reprezenta în total mai puțin de 21 de miliarde de dolari în 1978, o fracțiune mică nu numai din comerțul mondial, dar chiar și din PIB-ul Chinei. În ultimul deceniu, China a devenit statul cu cel mai puternic comerț din lume (dacă excludem serviciile)⁴, cel mai mare partener comercial din aproape întreaga regiune și al doilea partener comercial, ca importanță, al Statelor Unite (după Canada, și urmată de Mexic).⁵ După statisticile Băncii Mondiale, în ultimul an de dinainte de criza financiară globală, în China comerțul a ajuns la procentul remarcabil de 67,6% din PIB (față de 29% în SUA).⁶ În 2011, comerțul Chinei ca procent din PIB a scăzut la 58,3% (față de